

FIGYELŐ

KÉT BÍRÁLAT EGY KÖNYVRŐL

*GreCsó Krisztián: Mellettem elférsz
Magvető, 2011. 292 oldal, 2990 Ft*

I

MELLETTÜK NEM FÉRSZ EL

GreCsó Krisztián legutóbbi regényét egy Duna melletti nyaralóban kezdtem olvasni: a kötet egy idős úr volt, egy irodalom iránt érdeklődő, de könymolynak azért nem nevezhető rokonunké. Idővel vissza is kellett adnom, úgyhogy vettem magamnak egy saját példányt. Korábban különben, az idők során PLETYKAANYU-m is lett – bár a körülötte kialakult bulvárhangulatú felhajtás miatt finnyásan távol tartottam magam a könyvtől –, a többi GreCsó meg valahogy elment mellettem.

A PLETYKAANYU-ba aztán a MELLETTSEM ELFÉRSZ után jócskán beleolvastam, és azt hiszem, az erős bemutatkozó kötetek közé tartozik, de kisé kiszámítható: ahol a hangja nem a stand up comedyt juttatja az eszembe – leginkább a remek Bödöcs Tibort –, ott Pepin bácsis. A hang különben, azt hiszem, fontos. Egy eléggé végig nem gondolt gondolatom szerint a magyar irodalom stilsztairódalom (nem pedig, mondjuk, filozofikus?): minden jelentős íróhoz-költőhöz tudunk társítani egy hangot: Krúdy ugyebár gondolkázik, Ady hol lekonyultan bólog, hol már-már csujogat, Tóth Árpád bús és keskeny, a költő Füst Milán egy tányér levesről is képes mennydörögni, Kosztolányi felnőtt-férfias és könnyű – Márai már csak kosztolányis és könnyűkezű –, Móricz súlyos léptű (potenciája, emésztése hatvan körül is rendben), Szomory meg, istenem, hát Szomory az Szomory, és Dezső, és minden.

GreCsó hangja az új könyvben sok helyen nagyon artisztikus. Váratlanul akár Bodor Ádám különleges – és mégis természetes – intonáció-

ját idézi, pedig alapértelmezésben lehet, hogy inkább egy falusi Tar Sándort várnánk. A könyv szerkezete ugyanakkor nem valami raffinált, több kritika fel is rója, hogy mintha nem gondolna eleget az elbeszélés oly sokat emlegetett nehézségeivel. Erről a szerkezetkérdésről egyébként az a borszakíró barátom jut az eszembe, aki egyszer azt mondta: „Én már csak struktúrát iszom.” Ez elsősorban nem dicsekvés volt, hanem arra utalt, hogy a fajtajelleg, a terroir (a röghatás!) vagy az évjáratok esetlegessége és a hordóhasználat rafinériái önmagukban már nem érdeklik: leginkább a borok savak, alkohol és úgynevezett vonadékanyagok által meghatározott sajátos szerkezetére kíváncsi, ehhez képest az, hogy az illat inkább málnás vagy aszfaltos, harmadlagos kérdés.

Ezzel függ össze a benyomásom, hogy a kortárs kritikában sokszor túlbecsülik a szerkezeti kérdéseket. Lépten-nyomon olvasni olyan bírálatokat (nem tipikus, de nem lennék meglepve, mondom kajánul, ha ebben a lapszámban is lenne ilyen), amelyek egyszerűen adottnak veszik az illető mű értékeit, és szinte az első bekezdésben a szerkezetet, a párhuzamokat, az ellentéteket, ismétléseket, fokozásokat, a belső és külső intertextuális hálót stb. kezdik – meglehetősen steril módon – elemezgetni, anélkül, hogy kiderülne a kritikából, hogy egyáltalán miért is érdemes elolvasni a könyvet annak, aki nem csak „struktúrát iszik”. Az az érzésem, hogy a kifinomult, reflexív szerkezetnek ez a konok számonkérése, illetve pedáns azonosítása helyenként mintha a műről való elmélyült gondolkodást helyettesítené – amiről nem jut eszünkbe semmi, azt megmérjük, megszámoljuk, feldaraboljuk –, feloldozást nyújtva az igazi megértés egzisztenciális követelése alól.

GreCsó könyvének szerkezete szerintem sem valami bonyolult: az első felében az elbeszélő családja apai ágának fontos történeteit ismerjük meg, a másodikban az anyai ágéit, miközben újra és újra olvashatunk az elbeszélő jelenéről is. A szerző számára valószínűleg a saját és a családja történetének paradigmaticus összefü-

gései tették érdekessé a könyv megírását: erről Grecsó interjúkban is beszélt, többek közt a *Literán*, és például a regény zárójelenete is egy korábban, más szereplővel megesett történet pendant-ja. Az említett *Litera*-interjú direktsége (az író egyik fényképéről az édesapja nézett vissza: márpedig a küllem hasonlóságának, nemde, lélektani implikációi is kell, hogy legyenek) elég banális – de hát a regényírás nem feltétlenül atomfizika. Ami pedig a zárójelenetet illeti, az kissé kimódolt, az összefüggés egy korábbi hasonló eseménysorral inkább csak külsődleges, és azt érezni az egészen, hogy az író nem annyira nyitva hagyja a történetet, mint inkább nem akarja – se így, se úgy – befejezni.

Több kritika dicsérte a falun játszódó részeket, kárhoztatva a kortárs pesti szálát, és azt hiszem, igazuk van. Úgy tűnik, Grecsó nagyszerűen ismeri a „telep”, az „áztatótavak, csupa szigetes, nádassal benőtt láp, szűk csatornák, átfolyások, fűzes mocsarak és akáccokkal szabdalt ingoványok” világát, de a Nagy Lajos király útján íróilag elveszett ember. (A probléma, azt hiszem, egyszerű: Budapestet nem lehet „ismerni”, mert nem egyetlen város, hanem legalább húsz-harminc, és mindegyik alaposabb ismeretéhez évtizedekben mérhető idő kell.) De talán nemcsak ezért gyenge az elbeszélőnek a jelenben – és Budapesten – játszódó története, hanem egyszerűen azért, mert valahogy eleve tét nélkül, funkciótlannal csordogál. Úgy érzem, elég lenne, ha az elbeszélő csak valamiféle – akár mégoly subjektív – objektívként lenne jelen a történetben, állandó ágaskodása, hogy felérjen a múlt történeteivel, hogy azokból valamiképpen magyarázatot, vonatkozást csiholjon ki a saját életét illetően, banalitásokba torkollik. Vagy az is lehet, hogy egyszerűen az a baj, hogy az elbeszélő története, bizony, nem érdekes. Olyan nagyon meg se ismerjük: valami hivatali munkát végez, de hogy pontosan mivel is tölti a munkaidejét, vagy egyáltalán hogy került arra a pályára ez a jobb sorsra érdemes fiatalember, az valahogy nem derül ki a könyvből. A regény sok igazán fajsúlyos, jól megírt szereplője mellett ennek a papírmásé figurának valahogy nincs helye – érdekes kivétel, amikor egy haláleset hazaszólítja Pestről az elbeszélőt: ekkor hirtelen talajt érezni a lába alatt, lábat a talajon –, de a nyitó jelenet autószerelője vagy a kerületi lap szerkesztője is bántóan kezdetleges, odatett segédkarakter.

Van a könyvben egy prostituáltás is. Ennek megszéllőztetésével nem követek el túl nagy

poéngyilkosságot: kivétel nélkül minden hónapban megjelenik egy-két ilyen tárgyú novella a lapokban. Ezek története általában eléggé életidegen, az alkalmi kapcsolatok például szinte mindig az utcán köttetnek, mintha internet nem is létezne. Ami a téma grecsói feldolgozását illeti: még egy neten hirdető nőről is csak nehezen tudom elképzelni, hogy miután felhagy a prostitúcióval, egy felkapott bárban lez pultos – akkor már inkább fordítva –, de arról sajnos a Nyugati aluljáróban való egyetlen átkeles is meggyőz, hogy ez olyasvalakiról, aki az utcán kénytelen dolgozni, az életszerűség igényével aligha feltételezhető.

A könyv szerintem mindeme hiányosságai ellenére is érdekes olvasmány, mert egyszerűen jobb, mint amilyenek a szerzője megírta (ez olykor még egészen nagy írókkal is megesik). Grecsó tud atmoszférát teremteni: annak a jelenetnek a végén például, amikor a fiúk meztelenül fürdenek egy tóban, valahogy megdermed az idő. Jól vannak megrajzolva a múltbeli figurák: nemcsak Juszt mama karaktere emlékezetes, hanem szinte minden családtagé. Paradigmatikusnak tétélezett voltuk ellenére a történetek nem illusztrációi valami másnak, és hitelen hatnak, legyen szó Juszt mama házasságkötéséről, az orosz frontról való majdnem hazatérésről, egy homoszexuális szerelemről vagy egy furcsa építőipari megbízásról 1956-ból. És egyszerűen minden oldalról lehetne idézni megmunkált, szép – de még a giccshatáron inneni – mondatokat: mindez feledtetni, törölhető segédvonnallá halványítja a „nekem is úgy cikan a térdem, mint apámnak” és a hozzá hasonló jelenségek kötelességszerű regisztrálását.

Ottlik emlékezetes módon idézte fel a *PRÓZÁ*-ban, hogy Schöpflin Aladár egyetlen „*elharapott nem-jéből*” hogyan érezte ki a kritikus igényét arra, hogy „*bárcsak lenne egy igazi jó léha írónk*”. Csakhogy, folytatja, „*a léhák mind rosszak, a jók meg mind komolyak*”. Grecsó történeteket ír, ami egy ideje ugyebár ismét comme il faut. Mindig elhúzó a szám, amikor újabban idősebb, nem is kivétel nélkül rossz írók diadalmasan, a „*lemerülök és kibekkelem őket*” szellemében nyilatkoznak az úgynevezett posztmodernről, mert *ezek* a történetek szerintem nem *azok* a történetek, hiszen józan megfontolások és termékeny kitérők után alkalomadtán visszatérni valamire nem ugyanaz, mint évtizedeken át egyetlen nótát fűjni, még ha ennek a nótának most történetesen keletje is van. Grecsó tehát történe-

teket ír, de azt hiszem, egyáltalán nem jellemző rá az Esterházy által egy *Lettre*-interjúban – nehezen kifogásolható lekezeléssel – említett „új egyszerűség”. Végre itt egy jó léha író: lehetne akár örülni is.

Kőrösz Imre

II

SZERZŐDÉS SEMMIÉRT

GreCsó Krisztián harmadik regénye, ne köntör-falazzunk, elszalasztott lehetőség. A szerző, aki pályáját költőként kezdte (húszéves volt, amikor 1996-ban megjelent első könyve, a *VÍZJELEK A HONVÁGYRÓL*, melyet három évvel később az *ANGYALKACSINÁLÁS* című verseskötet követett), *PLETYKAANYU* című, a falusi világot érzékletesen megidéző novelláskötetével vált az irodalmi élet ismert alakjává (2001; átdolgozott kiadása: 2006). Az elmúlt fél évtizedben aztán, miközben GreCsó forgatókönyv- és drámaíróként, valamint szerkesztőként is bemutatkozott (dolgozott a *Nők Lapjánál*, jelenleg az *ÉS* prózarovatát szerkeszti), három regényt tett közzé. Az *ISTEN HOZOTT* (2005) összetett világához, sajátos mágiikus realizmusához képest a *TÁNCISKOLA* (2008) erősen narratívája a ráaggatott pszeudomitikus-misztikus elemekkel együtt is egyértelmű minőségbeli romlást jelentett. A *MELLETTM ELFÉRSZ* az előző regénynél egységesebb munka; a könyvnek jó néhány egyszerű részlete van, és az olvasót számos ponton képes magával ragadni a narráció, de ez többnyire nehezen tudja feledtetni a mű ügyetlenségeit. Nem a popularitással van a baj – ahogy hírlík, a regény igen nagy közönségikert aratott, és széles olvasói rétegekhez jutott el –, hanem az igényesség alacsony fokával. A *MELLETTM ELFÉRSZ* hemzseg a szakmai hibáktól.

Hogy a szerző ebben a művében olyan kérdéseket állít a középpontba, melyek korábbi szövegeiben is meghatározók voltak, jól látszik a könyv élére helyezett mottókon. Az *ISTEN HOZOTT* kettős mottóval indult: egy Móricz-idézettel, mely szerint a „*földműveseknek*” nem marad fent az emlékezetük, s egy Krúdy-mondattal, mely pedig azt állítja, „*nem vagyunk mások, mint folytatásai a régi időnek*”. A *MELLETTM ELFÉRSZ*-nek is két mottója van, mindkettő Kassáktól; az elsőben arról beszél, hogy semmi sincs benne a múltból, a másodikban pedig arról, hogy a

múlt nagy részben meghatározza a jelenét és a jövőjét. Ahogy GreCsó jelzi, ez utóbbi idézet tizenegy évvel későbből származik, mint az előző; ez mindjárt implikál egy könnyen dekódolható, közhelyes pszichológiai képletet: az ember idővel ráébred arra, amit fiatalabb éveiben tagadni igyekezett, röviden a múlt, a hagyományok fontosságára. Nemcsak a (családi) múlt-hoz, a származáshoz való viszony kérdései jelennek kapcsolódási pontot a korábbi GreCsó-szövegekhez. Ebben a regényben is a Viharsarok az (egyik) központi helyszín, ennek is egy fiatalember a központi szereplője, és itt is fontos szerepet játszanak a titkok.

A regény név nélküli főhőse, a vidéki származású, Pesten élő és dolgozó fiatal hivatalnok, akit a történet elején elhagy a barátnője, Helga, a kerületi újság szerkesztőjének kérésére cikket ír abba a rovatba, melynek működési elve: „*egy régi fotó meg egy régi történet*”. (14.) Írása apja nagybátyjáról, Benedekről, a pannonhalmi bencés szerzetesről szól. Pannonhalmáról azonban „valami hivatalnok” olvasói levélben közli, hogy náluk nem élt olyan bencés szerzetes, aki az újságban szereplő nevet viselte volna. Hősünk elutazik kilencvenéves nagyanyjához, Juszti mamához, akinek önéletrását azóta, hogy Helga szakított vele, egyfolytában olvassa. Tőle tudja meg, hogy Benedek valójában laikus novícius, aztán mindenés és kertész volt a ferenceseknél, majd az ötvenes évek elején hazatérve szülőföldjére („a telepre”), évtizedekig együtt élt szerelmével, aki történetesen férfi volt, és Sadinak hívták. Főhősünket hetekkel a cikk megjelenése után felhívja a szintén a telepről származó idős férfi, Andor, akivel hosszú beszélgetéseket folytat, s anyai nagypapjáról, Domos tatáról tud meg fontos dolgokat, akinek az ötvenes évek végén, amikor Budapesten dolgozott állványozómunkásként, viszonya volt egy fiatal elvált nővel, Zách Évával: hősünk kapcsolatba lép az elbeszélés jelen idejében már idős asszonnyal is. A könyvben tehát több lépésben tárul fel a múlt több rétege: Juszti mama önéletrásából a főhős apai nagyszüleinek megismerkedéséről, házasságuk első éveiről értesülünk, személyes beszámolójából sógora, Benedek élettörténetét ismerjük meg, Andor és Zách Éva pedig az anyai nagypapa, Domos tata múltjáról mesél. Mindezeket az énelbeszélő főhős kiegészíti, szembe-síti korábbi értesüléseivel és emlékeivel: a családi emlékezetnek azokkal a kanonizált elbeszéléseivel, melyeket gyerekkorában meséltek

neki, illetve olyan momentumokkal, melyeket ő maga élt meg. Hosszú szakaszt szentel annak a traumatikus élménynek, amikor – éppen hogy elkezdvén dolgozni a hivatalban – telefonhívást kapott anyjától, aki kérte, segítsen, mert eltűnt a nagybátyja: itt nemcsak azt meséli el, hogyan utazott haza, miként találta meg bácsikája holttestét, hanem lényegében annak egész élettörténetét. Miközben az énelbeszélő – részben mások elbeszélését referálva – élénk tárja és értelmezi a múltat, beszámol a múltfeltárás időszakáról (a regény jelen idejéről) is. Ennek legfontosabb eseménye, hogy hősünk prostituáltakat keres fel, és az egyikükbe szerelmes lesz (vagyis úgy érzi, képes lenne belészeretni [281.]). A regény végén ezt a „szerelmet” vetíti rá Domos és Zách Éva szerelmére.

A regény középpontjában tehát a múlt megismerése és az ezen keresztüli önmegismerés áll. Ám a szerző e kérdéseket ezúttal nagyon felszínesen közelíti meg. A MELLETTM ELFÉRSZ epikai anyagában bizonyára több lehetőség lett volna, csak éppen mélységet kellett volna adni ennek az anyagnak. A regény zárlatánál maradvan: a főhős tényleges előképet nem fedezhet fel nagyapja, Domos és Zách Éva szerelmében. Nem véletlen, hogy a szerzőnek a helyszín és az időpont egyezésével kell operálnia a dramaturgiaiilag egyébként jól felépített zárlatban: a főszereplő ugyanúgy az Andrassy út és a Vörösmarty utca sarkán, délután ötkor vár a lányra, mint fél évszázaddal korábban nagyapja Évára. De míg Domosnak meghatározta a sorsát, hogy Éva nem jött el, addig unokájának nem életbevágó kérdés, hogy miként sikerül a randevú: már előzetesen azon elmélkedik, találhat még másik lányt is, és társkereső hirdetéseket is feladhat. (281.) Úgy tűnik, Zách Évának van igaza, aki szerint a fiatalembernek a saját maga sorsával kellene törődnie. (284.) Főhősünk ugyanis nem tud sok tanulságot levonni a maga életére nézve felmenői történetéből, ahogy erre maga is rájön a regény egy korábbi pontján. (163.) A szüzsé szintjén jól működik a párhuzam abban a két jelenetben is, melyben az elhagyott szerelmes (itt a regény főhőse, ott nagyapja) találkozik volt párjával és annak új (illetve régi-új) kedvesével (164., 269–270.), de mélyebb jelentősége ennek az egybeesésnek sincs.

Erre természetesen azt mondhatjuk, hogy mindez a regény logikájából következik. Az viszont már egyértelműen hibának tekinthető,

hogy az elbeszélés perspektívája, az elbeszélői tudás és az elbeszélő személye nincsenek összhangban egymással. Ha például figyelembe vesszük azt, hogy a Benedekről és Sadíróról szóló részek forrása, Juszt mama Parkinson-kórban szenved („Juszt mamaival nehéz szót érteni, alig tud artikulálni, hallucinál, képzeletének csalfa alakjai elterelik a figyelmét.” [49–50.]), akkor érthetetlen, hogyan képes átadni unokájának ezt az összetett történetet. Igaz, az énelbeszélő igyekszik egy huszárvágással megoldani ezt a problémát, amikor leleplezi a kilencvenéves nagymamát, aki eszerint valójában csak eljátszaná, hogy képtelen a kommunikációra. (52.) Ez azonban nem magyarázza meg, hogy honnan való, milyen instanciától származik az a sok részlet, mely Benedekék történetét olyan feledhetetlenné teszi. Grecsó regényének ideális olvasója meglehetősen naiv befogadó, aki nem teszi fel azt a kérdést, mely, úgy tűnik, a mű koncipiálása során sem téteget fel: elhithető-e, hogy az énelbeszélő azonos a főhőssel. Nemcsak azért lett volna fontos tisztázni ezt, mert a regény főszereplőjének aligha állhat rendelkezésére az a sok, egészen apró részleteket is érintő információ, mely a műben előkerül, s ennél fogva feltételeznünk kellene egy a főhősön kívüli, felsőbb autoritást, amely hitelesítené a leírtakat – hanem azért is, mert a hozzárendelt elbeszélések egy része túl magas színvonalú ahhoz, hogy elhissük, ő a szerzője. A regény minősége hagy kívánnivalót maga után, de a felmenőkről szóló passzusok mégis sokkal plasztikusabban és érzékenyebben vannak elmesélve annál, mint ahogy azt a főhőstől elvárhatnánk.

A MELLETTM ELFÉRSZ főszereplője ugyanis meglehetősen ostoba fiatalember. Néha a mindennapi reakciói is furcsák (nem vall például logikus észjárásra, hogy miután az olvasói levélből arról értesül, hogy Benedek nem volt bencés, elszalad a Ferenciek terére, hogy megkérdezze a ferencsektől, nem tudnak-e információval szolgálni apja nagybátyjáról [persze nem jár eredménnyel]), de önképe is alapvető lelki-szellemi defektusokról árulkodik. Van például egy visszatérő álma, melyben alacsony, kövér, és nagyon kicsi a pénisz – ilyenkor felébredve azzal vigasztalja magát, hogy a tükörben nézeti az izmait és erektált hímvesszőjét. (151.) Ilyesmivel esetleg egy kamasz fiú mulatja az idejét, nem egy felnőtt férfi – legalábbis ha eljutott a mentális érettség egy fokára. Hősünknek

komoly problémái vannak az etika terén is. Helgával való első szeretkezése után, miután a lány el akarja hitetni vele, hogy valójában erőszakról volt szó, és miután megszakítva a közösülést, távozik hősünk lakásáról, ő abból csinál erkölcsi kérdést, hogy vajon végezhet-e most önkielégítést. (148.) Az azonban nem rendíti meg erkölcsi érzékét, hogy utcalányok szolgáltatását veszi igénybe, noha tudja, hogy ezekben a viszonyokban fontos szerepe van a másik és saját maga megalázásának. (150.) Inkább azon gyötörődik, vajon melyik mondatával sérthette meg prostituált partnerei érzékenységet; az egyik lány kapcsán pedig elhitheti magával azt a hazugságot is, hogy ha nem kapkodott volna olyan sietve a maga öröme után, kielégíthette volna a nőt. (168.)

Ennek az infantilis és autisztikus szereplőnek a leginkább szatirikus irodalmi közegben lenne a helye. Grecsó Krisztián ezzel szemben láthatóan komolyan veszi ezt a figurát, sőt, attól tartok, egy megváltástörténet lehetőségének felvázolásával akarta lezárni regényét. Hőse azokban a percekben, amikor értesül Jusztina mama halálárólól, megfogalmazza, hogy az utóbb említett lányba reménytelenül szerelmes *lesz* majd (179.), nagy nehezen kikönyörög egy randvút a közben foglalkozást váltott nőtől (akinek közben a neve is kiderül, Deres Julinak hívják), a regény pedig úgy zárul, hogy az ekkor már negyedórát késő lányra vár. Ez a TÁNCISKOLA zárlatára emlékeztet, ahol Voith Jocó mozgássérült barátjánőjével elmegy a karácsonyi éjféli misére. Az új regény esetében nem tudhatjuk, Juli eljön-e a találkára, de fel van vetve annak esélye, hogy hősünk a lánnyal való kapcsolatában majd megtalálja önmagát.

Úgy tűnik, a szerző a következő gondolatmenetet is komolyan vette. Az énelbeszélő így írja le, miként érzékelté-értelmezte önmagát, miközben egy prostituált éppen orális szexben részesítette őt: „Attól tartottam, hogy hamar *el fogok étvézni, de képtelen voltam bárműt is érezni. A térdem egyre erősebben remegett, a combom is, mintha a géntejben bujkáló hajlamok, Benedek tisztátalan vágyai, Márton tata remegése, az ifjabbik Márton görselei, Jusztina mama Parkinsonja működni kezdtek volna a testemben.*” (150.) A regény egyik mélypontja ez a részlet, mely nagyon alkalmas volna arra, hogy hősünk szemlélő színvonaltalanságát érzékeltesse, de láthatólag nem ebből a megfontolásból került ide, hanem éppenséggel affir-

matívnak tűnik. Hogy egy testi tünetnek efféle távlatai, ilyen rejtett kapcsolódási pontjai volnának korábbi generációk testi működéssel, arról nemcsak a tapasztalatok, hanem a MELLETTSEM ELFÉRSZ sem győz meg. Ugyanolyan megalapozatlan nagyotmondásról van itt szó, mint amilyen a könyv nyitó mondata: „*Én a testemmel szerződést kötöttem.*” (7.) Metafizikai mélységeket ígér ez a mondat, de üres retorikai fordulat marad, hasonlóan a korábbi regény, a TÁNCISKOLA nem egy részletéhez.

A nagyotmondás a regény más szintjein is jelentkezik. Grecsó akkor hibázik karaktereinek ábrázolásában, amikor túl sokat akar belelátni, illetve belelátatni szereplőibe. Miután Jusztika kezét megkéri az addig ismeretlen Márton, a fiatal szolgálólány így mereng: „*Jusztika próbálta elképzelni Márton arcát, hangját, hol élhet, hogyan élhet, mit csinálhat, milyen a bőre illata. Idegen, gondolta megint, és magára nézett, a kezére, az ünnep-lőruhájára, és úgy érezte, ő is idegen. Meglepődött, először gondolkodik ilyenformán magáról, a sorsa felől.*” (27.) Hogy a falusi cselédlány ilyen egzisztencialista gondolatokat fogalmazzon meg, nehezen hihető, a regény szövege legalábbis nem képes elhithető. Az is meglepő, hogy Jusztina mama azt gondolja sógora, Benedek szerelméről, hogy „*Sadi bácsi nem volt buzeráns, vagyis nem általában*”, hanem egyetlen emberbe volt szerelmes, aki történetesen férfi volt. (65., kiemelés az eredetiben.) Azért sem érthető, hogy az öregasszony ezzel az elvont teóriával áll elő, mert Sadi a regényben mindvégig úgy van ábrázolva, hogy nagyon is logikusnak tűnik, amikor a kocsmában megkérdezik Benedeket, „*miért hoztad ide ezt a kis buzit?*” (Uo.) A túldimenzió-nálás egyik leglátványosabb példája, amikor Benedek több mint egy évtized után hirtelen visszatér a telepre. Természetes, hogy a viszontlátáskor Sadi szorítást érez a tarkójában, az viszont indokolatlan, hogy az arra járók, akiknek egy része azt sem tudja, hogy Benedek létezik, mintegy megérezve a pillanat mitológikus távlatait, elnémulnak. (99–100.) Igencsak erőltetett az a gondolat is, hogy a nagyszülők tulajdonában lévő festménynek az idővel való sötétebbé válása mintegy leképeződése volna annak a folyamatnak, hogy egyre kevesebb családtag lakik a házban. (97.)

További gyenge pontja a regénynek a motívumválatlanság, mely az elbeszélés nem egy mozzanatára rányomja a bélyegét. Gyakran nem

érthető, a cselekmény egy pontján miért történik (vagy nem történik) meg valami, hogy mi motiválja a szereplők egyes tetteit. Rögtön a könyv nyitó jelenetében érthetetlen, miért mondja a regény főhőse a szaunából kijöve uszodai ismerősének, aki éppen a balatoni nyaralóját akarja rátukmálni, hogy „*Hogyan viseljem el az emléküket másképp?*”, illetve hogy „*Mert tisztába akarok jönni magammal*”. Hiszen ő maga is tudja: „*Nem volt odavaló ez a beszéd, a szerelő nem értette, mit akarok.*” (7.) Valóban értelmetlen és indokolatlan, hogy a fiatalember belső monológjait ilyen módon maga elé dünyögögi – nyilván csak az magyarázza, hogy valamiféleképpen el kell kezdődnie a regénynek, és nem haszontalan, ha már első soraiban fel van vetve a mű két alapmotívuma (a múlt- és önértelmezés); ennek azonban a jelenet szintjén is motiválnak kellene lennie. A regény bonyodalmát elindító szereplő színre lépése sincs megalapozva: a főhős egy boldogtalan nap végén haza akar indulni egy romkocsmból, amikor egy kollégája (és vetélytársa) minden előzmény nélkül megragadja a karját, és közli vele, hogy nem mehet sehová, mert még nem ismerik egymást az említett férfival, akiről kiderül, hogy a kerületi lap szerkesztője, és cikket kér hőstinktől; olyan véletlenről van szó, melyben nem érezzük a szükségszerűséget.

A MELLETTMELT ELFÉRSZ szövegét nem egy ellentmondás teszi egyenetlenné. A regény elején, mielőtt főhősünk vetélytársától, Ivántól megtudja, hogy Helga egy másik férfival csókolózott az utcán (mellesleg ez a másik férfi Iván volt, de ez ekkor még nem derül ki), ezt olvassuk: „*Egy nappal ezelőtt meséltem a kollégáimnak Helgáról, elmondtam, hogy összeköltöztünk.*” (11.) Néhány órával később aztán így elmélkedik: „*Már gyakorlatilag együtt éltünk, azt terveztük, kiadjuk a lakását, és hozzáam költözik.*” (13.) Joggal tehetnénk fel a kérdést: akkor most összeköltöztek, vagy csak tervezték? (Elvileg felmerülhetne, hogy hőstünk lódit a munkatársainak – de ezt akkor nyilvánvalóbbá kellene tenni. Mellesleg a „*meséltem a kollégáimnak Helgáról*” megfogalmazás mintha azt implikálná, hogy a kollégák nem ismerik a lányt – Iván is úgy beszél róla, mint akit csak egyszer látott korábban –, később azonban kiderül, Helga a személyzetis Adél lánya, és nagyon is jól ismerik a hivatal munkatársai. [145.]

A regény egy későbbi pontján hőstünk azzal kívánja jelezni Andornak, hogy emez nyilván nem tudhat Domosnak egy Zách Évával kapcsolatos, 1956-os élményéről, hogy kijelenti, a

forradalom után „nem volt érdemes” az akkori eseményekről beszélni. (225.) A következő bekezdésben azonban arról olvasunk, hogy Domos a telepen igenis mesélt a forradalomról (ahogy évtizedekkel később unokájának is). (226.) Miért ne mesélhetett volna akkor éppen Andornak is, bizalmas barátjának, akit beavatott az Évával való kapcsolatának titkaiba, és akihez talán homoerotikus szálak is fűzték? (275.) Történetesen nem mesélt neki arról a bizonyos mozzanatról – de ezt honnan tudja az unoka, és miért érvel azzal, hogy nem volt érdemes mesélni, amikor pontosan tudja, hogy a nagyapja a telepen mesélt a forradalomról?

Meglehetősen banális ellentmondás a következő. A főhős nagybátyjának, Mártonnak a feleségét Rózának hívták. A kikapós asszonyba szerelmes volt Márton barátja, Imre, aki végül mégis Steiner Valit ejtette teherbe. (173.) Néhány évvel később főhősünk megkérdezi Vali kislányától, hogy hívják – ez így válaszol: „*Róza vagyok [...], mint az anyám.*” (184.) Ez persze olyan apróság, melyre azt lehetne mondani, hogy figyelmetlenségből adódik. De éppen ez a baj: a figyelmetlenségek azt mutatják, hogy az írás mestersége nincs itt egészen komolyan véve. Kár, hogy a szerkesztés során sem sikerült kiszűrni ezeket a hibákat.

De a MELLETTMELT ELFÉRSZ számos jól sikerült részletet is tartalmaz. Nyilván az olvasó vérmérsékletétől függ, hogy megérintik-e a regény egyik központi motívumának, a szerelemnek érzékenyen színrre vitt alakváltozásai. A szemérmes és esetlen lánykérés, amikor Márton elmondja „jövetelelnek célját” Jusztikának, akit akkor lát életében először. Domos és Zách Éva szerelme, ahogy az alacsony és sánta „paraszt-elvtárs” (Éva munkahelyén mondják így) rajong a gyönyörű nőért, ahogy gazdagodik és fejlődik a kapcsolatban. (Általában véve is nagy tehetsége van Grecsónak a névadásban, a szerelmespár esetében ez különösen jól működik.) Emlekeztes része a regénynek a főszereplő apjának, Ignácnak első szerelméről szóló elbeszélés, amikor a faluba keletnémet cirkusz érkezik, és a tízéves kisfiú beleszeret a német zsonglőr kislányba, Barbarába, akinek nem tudja értelmezni a nevét, ezt a titokzatos varázsszót, „Báhbáhá”. Ez a történet novellába kívánczik, csakúgy, mint a szintén a kis Ignácról szóló megható elbeszélés, melyben a fiú ballagási verset szaval. Most is elmondhatjuk azt, amit a kritikusok már többször megfogalmaztak Grecsó műveivel kap-

csolatban: a szerzőnek igazán a kisformák állnak a kezére. De nagy tehetsége van a helyszíntfestésben is, például amikor a Parkinson-kórral fekvő öregasszony szobájának művirágairól ír. Kiválóak a karakterábrázolások; a részeges Márton ugyanolyan remekül megrajzolt alak, mint a nimfomán Róza, aki borotvált nemi szervének emlegetésével őrjíti meg a telepi férfiakat, vagy a felkapaszkodott, sznob Andor.

A MELLETTM ELFÉRSZ érzelmes könyv, de érzelmessége gyakran érzélgősségre és giccsbe hajlik. Például amikor a főhős arról beszél, hogy hiit apja halhatatlanságában. (62.) Vagy amikor azon elmélkedik, ő vajon elkérné-e unokaöcsésztől a diákgizolványát, mint ahogy vele tette vasutas nagybátyja. (125.) Grecsó nem kíméli meg a közhelyektől sem olvasóit: megosztja velünk például azt a bölcsességet, hogy a gyerekek nem kérdőjelezik meg a szülők viszonyait, barátságait. (66.) A vakokról pedig megtudjuk, nem sötétet látnak, hanem nem látnak semmit. (14.) Főlösegesen terhelik a regényt ezek az elemek, érdeemes lett volna lehántani őket, amiként a narratíva néhány esetleges, ötletszerű részletét is. Teljesen nélkülözhető lett volna például a lánykérés történetébe beleszótt, motiválatlan passzus a telep mellett található cigányputriról. (26.) Nincs sok értelme az Andorral való étteremlátogatás során a pincérrel való közjátéknak sem. (200.)

Végezetül szót kell ejtenünk a MELLETTM ELFÉRSZ nyelvéről is. Gyakran találunk megbicsakló, sután végződő mondatokkal a könyvben. Ilyen mondatvégződésekre gondolok: „*Mindéz mostanában – mikor a napjaim a régi emlékekkel telírákott fehér nejlonszatyor mellett végződnek – valahogy fontos lett.*” (35.) A legtöbbször azokon a helyeken találkozunk rosszul sikerült mondatokkal, ahol az énelbeszélő különböző szexuális élményein elmélkedik. Helga az első alkalommal szabályosan „lenyeli” a főhős falloszát, akinek ez nagyon imponál, de megállapítja, „*nem volt sokkal jobb, mintha ugyanaz egyszerűen történt volna meg.*” (147.) Az egyik prostituálttal való aktust így jellemzi: „*gyors és örömtelen kielégülés*” (152.) – amikor pedig azt hiszi, az utalány is élvezi a szexet (bizonyítéka persze a nő nemi szervének nedvessége), így ír: „*éreztem, hogy őszintén hálás.*” (168.) Előbbi kifejezés száználmasan lapos, utóbbi indokolatlanul emelkedett. Grecsónak nem sikerült megalkotnia az ehhez a kétségkívül nem könnyű témához való nyelvet. Akadnak

a szövegben szép számmal apró stilisztikai hibák is. Ebben a nyelvi közegben indokolatlan a *népfürdő* szó használata (7.), csakúgy, mint a *foto-ráfiáé* (42., 50., 126.) – jobban illenék ezekre a helyekre a *fürdő/uszoda*, illetve a *fotó*, a *fénykép* vagy a *kép*. Pontatlan a „*széltentem a zúzott jeget a szívemen*” megfogalmazás. (7.) (Vagy a mellén keni szét, vagy a szíve fölött – amit Grecsónál olvasunk, az meglehetősen horrorisztikus.) Ezekre a stilisztikai problémákra nem mondhatjuk, hogy az énelbeszélő főhős jellemzése volna a céljuk – ahhoz túl erőtleneek, és kevésbé exponáltak –, így az elbeszélés hibáinak kell tekintenünk őket.

Nagy kár, hogy így van, mert egyébként a MELLETTM ELFÉRSZ lapjain logikus rendben követik egymást az egyes narratív egységek, jó ritmusban váltakoznak az idősíkok. A szerzőnek alapos tudása van arról a világról, melyet könyvében megidéz – csak a komolyság, a türelem és a távlatosság hiányzik munkájából.

Krupp József

ELEK EMLÉKEZIK

Alexis de Tocqueville: Emlékképek 1848-ról Európa, 2011. 494 oldal, 3810 Ft

1. Tocqueville írása műfajilag nagyon megtévesztő: látszólag nem más, mint „sorrentói emlék”, a tüdőbaját kezeltető politikai filozófus unaloműző foglalatossága (kiváltképp Ádám Péter könnyed, olvasmányos fordításában), ám a narratívák és portrévázlatok mögött Tocqueville legmélyebb és legkomorabb társadalomfilozófiai elemzései és történelemfilozófiai predikciói húzódnak meg. Ám ezeket is csak a remek elbeszélések és rozzmájú politikai arcképcsarnok felfejtésével lehet előbányászni, ezért könyvismertetésem sem lehet más, mint az EMLÉKKÉPEK rekonstrukciója vagy hogy divatosabb kifejezést használjak: dekonstrukciója.

Az 1848-as történetek megértéséhez elengedhetetlen az 1830-as forradalom (és az általa létrehozott társadalom) igencsak értéktang-súlyos felidézése-megítélése: „*A polgárság lett a társadalom egyetlen vezető ereje, de fogalmazhatnánk*